

تشدید مجازات تأثیری در کاهش جرایم ندارد

✍️ ماشاءالله شیبانی، قاضی دیوان عالی

اشاره: دادسرای نظامی یکی از شهرهای استان خراسان گزارشی به قوه قضائیه اعلام کرده است که: «بسیاری از موارد در حالی که مأمورین انتظامی، راشیان را دستگیر و تحویل دادگستریهای مربوطه می‌دهند. دستگیر شدگان که اکثراً خود عامل و باعث آلودگی مأمورین می‌باشند به راحتی و با پرداخت جریمه‌ای اندک آزاد می‌شوند و این امر به نوبه خود ناخشنودی فرماندهان محترم مناطق انتظامی را به همراه داشته است.» در این گزارش همچنین پیشنهاد شده است که با توجه به ماده ۵۹۲ قانون مجازات اسلامی مجوز لازم جهت رسیدگی به این گونه پرونده‌ها در دادسرای نظامی از مراجع ذیصلاح قانونی اخذ گردد و یا از طریق قوه قضائیه ترتیبی اتخاذ گردد تا با این گونه متخلفین برخورد شدیدتری به عمل آید.

این موضوع، جهت بررسی جوانب مختلف آن و ارائه پیشنهاد به چند نفر از قضات و از جمله نگارنده این سطور ارجاع شده بود، مطالب زیر پاسخ به موضوع فوق‌الذکر است اینک با ذکر مقدمه به بررسی گزارش مذکور می‌پردازیم.

امروزه دو پدیده زشت ارتشاء و پارتی بازی از مشکلات و بی‌لایای جامعه ماست چرا مرتباً این «موضوع رو به گسترش است؟ تا کی ادامه خواهد داشت؟ و چگونه باید با آن مبارزه نمود؟ اما آنچه به دستگاه قضایی مربوط است پاسخ به این سؤال است که آیا منحصرأ با مجازات و زندان و جریمه می‌توان با این دو امر و بخصوص رشوه دادن و رشوه‌خواری مبارزه کرد؟

مطمئناً پاسخ منفی خواهد بود چراکه تاکنون در تمام زمینه‌هایی که هم قانون و هم دستگاه قضایی شدت عمل به خرج داده است، مجازات و زندان و حتی اعدام توانسته است مشکلات اجتماعی را حل نماید تا آنجا که مواد مخدر، فحشاء و سرقت همچنان

سه مشکل اصلی جامعه ماست.

همه ما از اظهارات دبیر سابق مبارزه با مواد مخدر آگاهی داریم. او گفته است کلیه شاخصهای مبارزه در تمام زمینه‌ها منفی است. نیازی به مرور گفته‌های ایشان هم نیست. روانه شدن صدها نفر در روز به دادگاههای انقلاب و اعدام و زندان و شلاق و جریمه چه دردی را تاکنون دوا کرده است؟

روسیگری و فحشاء نیز متأسفانه هر روز رو به گسترش است اگر زمانی در تهران بزرگ فواحش در یک محل سکنی داشتند، امروز این پدیده شوم به خیابانها و حریم خانه‌ها کشیده شده است. و سرقت! آمار سارقان هر روز افزایش پیدا می‌کند چرا؟ آیا دستگاه قضایی می‌تواند با همه مسائل، به تنهایی مبارزه کند و چنانچه میزان مجازات را بالا ببریم مشکل حل خواهد شد؟

بدون تردید در مورد افرادی که مبادرت به پرداخت رشوه می‌کنند نیز افزایش مجازات رشوه دهندگان مشکل را حل نخواهد کرد.

اما این سؤال پیش خواهد آمد که چه باید کرد؟ راه حل چیست؟ آیا فقط باید ناظر مشکلات جامعه بود؟ اینک که از مبارزه طرفی برنبسته‌ایم برای این که از گسترش بیشتر فساد جلوگیری کنیم چه روشی باید اتخاذ نماییم؟

پاسخ به این سؤالات وقت کافی، بررسی همه جانبه و تحقیقات لازم را می‌طلبد اما به طور خلاصه باید گفت: مبارزه با یک پدیده شوم اجتماعی مانند ارتشاء نیاز به شناسایی ریشه‌ها و از بین بردن زمینه‌هایی است که موجبات پرداخت رشوه را فراهم می‌کند. تا ما ریشه‌ها را شناسایی نکنیم و موجبات پرداخت رشوه را از بین نبریم و مأمورین صالح تربیت نکنیم تشدید مجازات رشوه دهندگان مثرتر نخواهد بود.

همین موضوع را می‌توانیم در خصوص بحث روز جامعه یعنی برای مبارزه با مفاسد اقتصادی هم تعمیم دهیم. در مبارزه با مفاسد اقتصادی نیز چنانچه زمینه‌های بروز فساد را شناسایی نکنیم و آنها را از بین نبریم و تا برنامه ریزی صحیح برای جلوگیری از مفاسد اقتصادی در آینده طراحی نشود مجازات چند نفر دردی را دوا نخواهد کرد.

موضوعی را که همکاران دادسرای نظامی نوشته‌اند حساسیت شرق کشور در مورد وجود کالای قاچاق است. آیا مشکل قاچاق کالا، با مجازات اشخاصی که خواسته‌اند رشوه پرداخت نمایند حل می‌شود؟ دولت باید موضوع قاچاق کالا را ریشه‌ای حل نماید آن وقت نه نیازی به پرداخت رشوه است و نه مأموری می‌تواند رشوه بگیرد. این چه سیاستی است که هزاران تن کالا مثلاً در زابل روی هم انباشته شده و در معرض فروش قرار می‌گیرد و ما خریداران کالاها را در راه زابل یا بیرجند دستگیر و کالاها را ضبط و آنان را مجازات می‌کنیم. دولت منطقه تجاری یا بازار مرزی ایجاد می‌کند و به نحوی اجازه می‌دهد افراد کالا را از منطقه تجاری یا بازار مرزی خارج کنند و آن وقت بین راه دارندگان کالا را تعقیب می‌نماید. این سیاست غلط زمینه سوء استفاده تعدادی از مأمورین را فراهم می‌نماید. مطمئناً تا زمانی که مناطق تجاری یا شهرهای مرزی را در فروش کالای خارجی، ضابطه‌مند نماییم و مرزها را از نظر ورود کالا کنترل نکنیم، جامعه ما و بخصوص دستگاه قضایی با این مشکل روبه‌رو خواهد بود.

برای بازارهای مرزی می‌توانیم از کشور سوریه سرمشق بگیریم. مسافرین کالا را در محل بخصوص انتخاب می‌کنند و وجه آن را می‌پردازند سپس کالای خریداری شده در فرودگاه (در زمان خروج از آن کشور و در محل خروج) تحویل می‌شود با این روش هم ورود کالاها را خارجی به بازار کنترل می‌شود و هم خروج کالا از آن. اگر ما بتوانیم بازارهای مرزی را این گونه ضابطه‌مند نماییم آیا نیازی به پرداخت رشوه وجود دارد؟

در کشوری که دهها اسکله غیرمجاز وجود داشته و ظاهراً دولت در کنترل آنها دخالتی ندارد آیا توقع داریم مقررات صادرات و واردات را رعایت کنند و به قانون احترام بگذارند؟

اگر بخواهیم مردم قانون را رعایت کنند باید اجرای قانون را از بزرگان شروع کنیم و این باور را به مردم بقبولانیم که احترام به قانون و اجرای آن بر همه واجب است. اما درد بزرگ جامعه ما این است که هر کدام از ما می‌خواهیم دیگران قانون را اجراء نمایند و وقتی نوبت به خود ما برسد عدم اجرای آن را به انحاء مختلف توجیه می‌کنیم -

دستورات خلاف قانون صادر می‌کنیم و سپس آن را با هزار دلیل و برهان، قانونی می‌دانیم هر چند که همه حقوق‌دانها بگویند آن دستورات خلاف قانون است.

در چنین وضعی، اغلب مردم قانون را به سخره می‌گیرند. نقض قوانین شدت می‌گیرد و هر روز به تعداد پرونده‌ها افزوده می‌شود و مجازات هم اثر خود را از دست می‌دهد از بحث دور نشویم و به بررسی بیشتر نامه دادسرای نظامی بپردازیم.

۱- همان طور که گفته شد تشدید مجازات رشوه دهندگان اضافه بر این که دردی را دوا نخواهد کرد مغایر با سیاست فعلی ریاست محترم قوه قضائیه برای جرم‌زدایی از قوانین و عدم صدور حکم حبس برای هر موضوع و هر اتهام می‌باشد. کسانی که رشوه پرداخت می‌کنند از دو حال خارج نیستند. الف: اتهام یا اتهامات اصلی آنان سنگین است و برای جلوگیری از تشکیل پرونده و تحمل مجازات شدید، مبادرت به پرداخت رشوه می‌کنند مثل قاچاقچیان مواد مخدر، کسانی که مرتکب اختلاس از بیت المال می‌شوند سارقین مسلح و... بدیهی است برای چنین افرادی، محاکم، حکم بر مجازاتهای سنگین می‌دهند و مجازات پرداخت رشوه در قبال مجازات یا مجازاتهای جرایم اصلی آنان قابل ملاحظه نمی‌باشد و از طرفی قضات برای چنین افرادی در مورد پرداخت رشوه هم معمولاً حداکثر حبس و ضبط وجوه پرداخت شده را در احکام صادر شده لحاظ می‌کنند.

ب - جرایمی که برای رهایی از آن رشوه پرداخت می‌شود، فاقد اهمیت می‌باشد و معمولاً برای اصل این جرایم هم مجازات حبس تعیین نمی‌گردد، مانند مسافرتی که کالای قاچاق حمل می‌کنند، رانندگانی که مسافر اضافی دارند و... تعیین مجازات حبس برای این دسته افراد، اگر قانون هم اجازه دهد، هم مغایر با سیاستهای قوه قضائیه و وضعیت فعلی زندانها می‌باشد و هم ضرورتی برای آن متصور نیست.

۲- در نامه دادسرای نظامی آمده است: ایشان دستگیر شده که با پرداخت جریمه اندک آزاد می‌شوند عامل و باعث آلودگی مأموران می‌باشند. به نظر می‌رسد چنین برداشتی، نه تنها درست نمی‌باشد، بلکه موجب وهن مأموران درستکار و صحیح‌العمل

نیز می‌باشد. مطمئناً مأموران صالح را نمی‌توان آلوده نمود. بلکه افراد تا اطمینان نداشته باشند که مأمور یا کارمندی اهل دریافت رشوه می‌باشد حتی جرأت ابراز چنین امری را هم ندارند.

معمولاً افراد ناصالح به طرق گوناگون نیت خود را مطرح می‌نمایند و افراد، ناشیانه خود را در مهلکه نمی‌اندازند که هم مال آنان از بین برود و هم مجازات بیشتری تحمل کنند.

شخصی را می‌شناسم که تا چندی پیش، موقعیتی داشت و میزی و قلمی و به طرق مختلف مردم را اذیت می‌کرد نه نصیحت در او اثر می‌کرد و نه خواهش. پس از دستگیری و کشف چند فقره اخذ رشوه معلوم گردید که آن همه رفتار غیر متعارف برای مطرح کردن خود و ایجاد زمینه‌های پرداخت رشوه از جانب ارباب رجوع بوده است.

مأمور و کارمند ناصالح است که با اخذ رشوه در حقیقت خود را می‌فروشد و در عین حال حقوق مردم را تضییع می‌کند و یا موجب تضییع بیت المال می‌گردد. لذا چنانچه ما هنری داریم و چنانچه فرماندهان مناطق انتظامی آن طور که در نامه آمده می‌خواهند خشنود شوند لازم است نسبت به شناسایی و طرد مأموران ناصالح حوزه مأموریت خود اقدام نمایند و الاً با مجازات دیگران نمی‌توانیم مأمورین خود را حفظ کنیم. وجدان پاک، مناعت طبع و طینت نیکوی مأمورین است که آنان را حفظ می‌کند نه مجازات امثال افرادی که در راه زابل و بیرجند به چتر باز معروفند و برای امرار معاش خود با توجه به بیکاری و وضع نابسامان اقتصادی، چند دست لیوان و استکان به همراه دارند یا راننده‌ای که به علت کمبود اتوبوس و التماس مسافرین آنان را در راهرو اتوبوس جا داده است شاید ملاحظات فوق‌الذکر موجب گردیده که مجمع تشخیص مصلحت نظام، با این که قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء و اختلاس را تدوین می‌نموده، و با این که برای رشوه گیرنده مجازاتهای سنگین حبس و انفصال از خدمت را مقرر داشته، فقط به ضبط مال ناشی از ارتشاء به عنوان تعزیر رشوه دهنده بسنده نموده است و قانونگذار در سال ۱۳۷۵ هر چند اعمال زیادی را جرم دانسته و برای رشوه دهنده هم مجازات حبس

تعیین نموده، اما در تبصره ذیل ماده ۵۹۲ قانون مجازات اسلامی مقرر داشته است چنانچه رشوه دهنده برای پرداخت رشوه مضطر بوده و یا پرداخت آن را گزارش دهد و یا شکایت نماید هم از مجازات معاف باشد و هم مال به وی مسترد گردد علی‌هذا با شناختی که قانونگذاران از جامعه داشته‌اند در مورد رشوه دهنده سخت‌گیری ننموده و به انحاء مختلف، خواسته‌اند از مجازات معاف شود تصور می‌گردد در آینده نزدیک که دستگاه قضایی می‌خواهد از قوانین جرم زدایی نماید مجازات حبس در مورد رشوه دهنده حذف گردد.

۳- در حال حاضر و با توجه به قوانین موجود، امکان طرح پرونده‌های رشوه دهندگان در دادسرا و دادگاههای نظامی وجود ندارد و چنانچه قوه قضائیه در آینده چنین ضرورتی را تشخیص دهد لازم است با تسلیم لایحه‌ای به مجلس شورای اسلامی مجازات رشوه دهندگان به مأمورین نظامی و انتظامی در صلاحیت دادگاههای نظامی قرار گیرد. مسلم است که چنین امری در حال حاضر با سیاستهای قوه قضائیه در تضاد آشکار می‌باشد.

ضوابط و قواعد خاص حاکم بر بازداشت موقت

الحمد محمدرضا یزدانیا

قاضی دادرسی نظامی همدان

اهمیت قرار بازداشت موقت که آزادی افراد را مورد تعرض و تهدید قرار می‌دهد اقتضاء نموده که اصول و قواعد و مقررات دقیق و گسترده‌ای از لحاظ بین‌المللی و قوانین اساسی و عادی کشورهای مختلف چارچوب و قلمرو صدور آن را تعیین و ترسیم نماید. اصولی مانند صدور در موارد خاص و استثنایی، محدودیت مدت آن، پذیرش حق تجدیدنظرخواهی متهم و لزوم جبران خسارت ناشی از بازداشت غیرضروری زوایا و